

РЕЦЕНЗІЇ

Оксана КНИЖЕНКО,

начальник відділу досліджень
проблем протидії злочинності
Науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України,
радник юстиції,
доктор юридичних наук, доцент

АКТУАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИХ ЗАСАД ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ*

Реформування системи кримінальної юстиції, що відбувається сьогодні в Україні, спонукає як практиків, так і теоретиків до пошуку її оптимальної моделі. Особливої актуальності зазначене питання набуває стосовно органів та установ виконання покарань з метою забезпечення додержання прав і свобод засуджених до позбавлення волі, досягнення їх ресоціалізації, підвищення ефективності профілактичної роботи тощо.

З огляду на це необхідне запровадження ефективних заходів кримінально-правового впливу щодо осіб, які вчиняють злочини, а також створення дієвої системи органів нагляду та контролю за поведінкою засуджених. У процесі аналізу питання про створення національної моделі пробації важливо приділяти увагу як розробленню теорії концепції пробації, так і практичним проблемам реалізації цього напрямку реформування пенітенціарної системи України.

Пропозиції щодо запровадження пробації в Україні у науковій літературі почали з'являтися з 2003 року. Відповідно до Концепції реформування кримінальної юстиції, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 року

№ 311/2008, пробацію необхідно розглядати у двох аспектах – як вид покарання та як спеціальну службу.

Дискусії з приводу сутності пробації, її мети, завдань, ефективності точаться й досі. З урахуванням, зокрема, і зарубіжного досвіду інститут пробації в одних випадках визначається як вид покарання, в інших – як вид звільнення від відбування покарання з випробуванням. Так, окремі вчені, розглядаючи пробацію як вид покарання, який передбачає певні обмеження можливості реалізації засудженими своїх прав та свобод, установлення спеціального нагляду за їх поведінкою, зазначають, що вона має виражений каральний, виправний і превентивний зміст. Однак існує й протилежна думка: пробація – це умовне невиконання призначеного покарання або умовне непризначення покарання з поміщенням засудженого на певний термін під індивідуальний нагляд спеціальної посадової особи. З огляду на це суть пробації полягає у випробуванні особи, яка вчинила злочин, тобто з'ясуванні можливості (чи неможливості) її виправлення без застосування кримінального покарання. Примусові ж заходи, що застосовуються

* Богатирьова О.І. Теоретико-прикладні засади впровадження пробації в Україні: моногр. / О.І. Богатирьова. – К.: ВД «Дакор», 2013. – 368 с.

до особи, є лише засобами досягнення поставленої мети, а не власне пробацією. Існує і позиція, відповідно до якої пробацію слід розглядати як альтернативу покаранню із встановленням випробувального періоду та покладенням на особу виконання певних обов'язків. Тобто це своєрідний тест на здатність засудженого виправитися без відбування покарання, призначеного вироком суду. Наголошується, що під пробацією слід розуміти систему нагляду та допомоги засудженим у їх прагненні якомога швидше повернутися до повноцінного життя.

Запровадження пробації в Україні запропоновано у кількох проектах законів. Однак, зважаючи на низку об'єктивних чинників, цей інститут так і не було закріплено у законодавстві, зокрема кримінальному та кримінально-виконавчому. У юридичній літературі цілком слушно зауважено, що законотворцю відверто бракує знань у сфері пробації, а саме щодо історії розвитку пробації та причин, які обумовили суттєві трансформації концепції пробації в країнах Європи від кінця XIX століття.

Проаналізувавши наукові праці з проблем інституту пробації, констатуємо, що монографічне дослідження О.І. Богатирьової «Теоретико-прикладні засади впровадження пробації в Україні» є першим, у якому комплексно розроблено теоретико-прикладні, правові та методологічні засади впровадження пробації в Україні.

Імпонує обрана методологія дослідження, що дала змогу повно та всебічно розв'язати ті завдання, які поставила перед собою дослідниця. Так, О.І. Богатирьовою висвітлено соціально-правову складову інституту пробації, досліджено соціальні та правові передумови його виникнення не тільки в Україні, а й за її межами. Зокрема, проаналізовано законодавство близько 20 країн, що допомогло виявити сучасні тенденції розвитку цього інституту. Порівняльний аналіз зарубіжних систем пробації, а також її історико-правовий аналіз ста-

ли підґрунтям для розроблення власної концепції впровадження пробації в Україні.

Про ґрунтовне вивчення окресленої проблематики свідчить не тільки застосована методологія дослідження, а й обсяг опрацьованого матеріалу. Автором окрім національної доктрини вивчено зарубіжну літературу, проаналізовано законопроекти щодо запровадження пробації в Україні.

Правильне використання арсеналу наукових методів пізнання дало змогу О.І. Богатирьовій узагальнити проаналізований матеріал, а також одержати нові знання, які в цілому сприяють розробленню теоретико-прикладних засад впровадження пробації в Україні.

Зокрема, О.І. Богатирьова довела потребу впровадження зарубіжної моделі інституту пробації в Україні, зумовлену тим, що жоден існуючий в Україні кримінально-правовий інститут не вирішує завдань, покладених на неї. Автор аргументує можливість введення пробації в систему кримінальної юстиції України та створення спеціалізованої служби пробації, підвідомчої Міністерству юстиції України, на основі чинної системи кримінально-виконавчих інспекцій з одночасною оптимізацією й централізацією функцій органів державної влади, що належать до цієї сфери.

Цілком слушною є думка автора про те, що сьогодні створення служби пробації в Україні сприятиме досягненню важливих результатів, зокрема зниженню рівня рецидиву злочинності.

На підставі ґрунтовного дослідження вказаної проблематики у монографії сформульовано авторське бачення не тільки впровадження системи пробації в Україні, а й реформування пенітенціарної системи в цілому, і це посилює загальне позитивне враження від роботи.

Поза сумнівом, ця праця є вагомим внеском у доктрину кримінального та кримінально-виконавчого права, може слугувати науковим підґрунтям для подальшого вдосконалення державної пенітенціарної політики.

Підготовлене монографічне дослідження «Теоретико-прикладні засади впровадження пробації в Україні» буде корисним не лише для тих, хто цікавиться проблемами кримінального та

кримінально-виконавчого права, а слугуватиме науковим підґрунтям для державотворців під час реформування системи правоохоронних органів у цілому і пенітенціарної системи зокрема.

